

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Euroopan unionin rahoittama –
NextGenerationEU

TUKI SUOMEN ELPYMIS- JA PALAUTUMISSUUNNITELMAN MUKAISIIN ENERGIAINVESTOINTEIHIN

HAKUOHJEET 2023

Versiohistoria

Version numero	Pvm	Keskeisimmät muutokset
1.0	20.12.2021	Ensimmäinen julkaistu versio.
2.0	8.2.2022	Lisätty kirjaukset alkuperätakuusta, viittaus täytäntöönpanopäätökseen, tukitoimialakoodit, viittaus asetuksen (EU) 2020/852 17 artiklaan ("ei merkittävää haittaa" -periaate), tarkennettu vaatimuksia koskien päästökauppalainsäädännön piiriin kuuluvia laitoksia
3.0	10.3.2023	Hakuohje päivitetty vastaamaan vuonna 2023 järjestettäviä hakuja. Oleellisin ero ensimmäiseen hakukierrokseen on se, että haut avataan ainoastaan energiainfrastruktuuria ja teollisuuden sähköistämistä koskeville toimenpiteille. Sähköistämishankkeissa hankkeiden kokorajaa on muutettu, jolloin tukiviranomaisena toimii myös Business Finland. Lisäksi ohjeesta on korjattu yksittäisiä kirjoitusvirheitä.
4.0.	12.10.2023	Hakuohje päivitetty kolmannelta hakua varten. Oleellisin ero aikaisempiin hakukierroksiin on se, että haut avataan ainoastaan teollisuuden sähköistämistä koskeville toimenpiteille.

Sisällysluettelo

1 Tukiohjelman tausta.....	1
1.1 Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma.....	1
1.2 Suhde EU:n valtiontukisääntelyyn.....	2
2 Tuen hakija.....	3
3 Tuettavat hankkeet	3
3.1 Energiainfrastruktuurihankkeet (P1C1I1).....	Error! Bookmark not defined.
3.2 Teollisuuden prosessien suora sähköistäminen ja vähähiilistäminen (P1C2I2)	3
4 Tuen myöntämisen edellytykset.....	4
4.1 Tuen myöntämisen yleiset edellytykset	4
4.2 Ei merkittävää haittaa –periaatteen mukaisuuden osoittaminen	4
4.3 Tuen myöntämisen erityiset edellytykset.....	7
5 Tuen enimmäismäärä	7
6 Hyväksyttävät kustannukset.....	8
6.1 Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liittyvän hankkeen hyväksyttävät kustannukset	8
6.2 Energiainfrastruktuurihankkeen hyväksyttävät kustannukset..	Error! Bookmark not defined.
6.3 Hankinnat tuen saajaan etuyhteydessä olevalta taholta	9
7 Tuen hakeminen ja aikataulu	9
7.1 Hakemuksessa vaadittavat tiedot	9
8 Hakemusten käsittely ja tuen myöntäminen	11
9 Tukipäätöksen muuttaminen	11
10 Tuen maksatuksen hakeminen ja maksaminen	11
10.1 Maksatushakemus ja siihen sisällytettävät tiedot ja selvitykset.....	11
10.2 Tuen maksaminen	12
11 Tuensaajan velvollisuudet.....	12

1 Tukiohjelman tausta

1.1 Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella EU 2021/241 (RRF-asetus) perustetun elpymis- ja palautumistukiväliseen tarkoituksena on tukea jäsenvaltioiden elpymistä Covid-19-kriisistä sekä puuttua Covid-19-kriisin kielteisiin vaikutuksiin ja seurauksiin unionissa. Tukiväliseen tavoitteena on antaa jäsenvaltioille rahoitustukea niiden elpymis- ja palautumissuunnitelmissa esitettyjen uudistusten ja investointien välitavoitteiden ja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma (RRP) on Suomen kansallinen suunnitelma EU:n elpymis- ja palautumistukiväliseen (RRF) rahoituksen hyödyntämiseksi. Suunnitelma on osa Suomen kestävä kasvun ohjelmaa. Euroopan unionin neuvosto on 29.10.2021 antamallaan täytäntöönpanopäätöksellä hyväksynyt Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman.

Tukiohjelman tavoitteena on edistää Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisia energiainvestointi- ja energiainfrastruktuurihankkeita, joilla vähennetään Suomen kasvihuonekaasupäästöjä ja jotka tukevat Suomen hiilineutraalisuustavoitteita. Tavoitteena on myös vähentää uusiutuvan energian ja uuden energiateknologian teknologisia ja taloudellisia riskejä muun muassa vetyhankkeissa ja uuden energiateknologian hankkeissa.

Tukiohjelma toteutetaan ei merkittävää haittaa –periaatteen mukaisesti.

Tuen myöntäminen perustuu valtioneuvoston asetukseen 1112/2021 tuesta Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisille energiainvestoinneille vuosina 2022–2026. Asetus vastaa sisällöltään hyvin pitkälti energiatuen myöntämiseen sovellettavaa energiatukiasetusta.

Vuoden 2023 hakukierroksella tuetaan suuren kokoluokan energiainvestointeja.

Kolmas hakukierros on suunnattu teollisuuden prosessien suoraa sähköistämistä ja vähähiilistämistä koskeviin hankkeisiin.

Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liittyvissä hankkeissa hakemuksen voi kolmannella hakukierroksella jättää myös hankkeista, joissa hyväksyttävät kustannukset ylittävät miljoona euroa. Kokonaisharkinnassa etusijalla ovat kuitenkin ne hankkeet, joiden hyväksyttävät kustannukset ylittävät 5 miljoonaa euroa. Järjestelyllä pyritään edistämään Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista kustannustehokkaasti.

Työ- ja elinkeinoministeriö tekee tukipäätökset hankkeille, joissa hyväksyttävät kustannukset ovat yli 5 miljoonaa euroa. Innovaatorahoituskeskus Business Finland tekee tukipäätökset niille hankkeille, joiden hyväksyttävät kustannukset ovat alle 5 miljoonaa euroa.

Vuoden 2023 hakukierros on kolmas asetuksen 1112/2021 pohjalta järjestetty hakukierros. Haku on auki 13.10.2023-13.11.2023.

Ensimmäinen kierros järjestettiin 20.12.2021–4.3.2022. Ensimmäinen hakukierros oli laajempi, sillä haettavina olivat myös vähähiiliseen vetyyn ja hiilidioksidin talteenottoon ja hyödyntämiseen sekä uuteen energiateknologiaan liittyvien toimenpiteiden varat.

Toinen kierros järjestettiin 15.3.-26.5.2023. Toinen hakukierros päätettiin järjestää, sillä osa energiainfrastruktuuriin sekä teollisuuden sähköistämiseen kohdistetuista varoista jäi käyttämättä ensimmäisessä hakukierroksessa. Elinkeinoministeri Mika Lintilä antoi päätöksen toisen hakukierroksen järjestämisestä 9.3.2023.

Kolmas hakukierros päätettiin järjestää, sillä osa teollisuuden sähköistämiseen kohdistetuista varoista jäi käyttämättä aikaisempien hakukierrosten jälkeen. Ympäristö- ja ilmastoministeri Kai Mykkänen antoi päätöksen kolmannen hakukierroksen järjestämisestä 12.10.2023.

1.2 Suhde EU:n valtiontukisääntelyyn

Tukiohjelman mukainen tuki on valtiontukea, johon sovelletaan EU:n valtiontukisääntelyä. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaan valtiontuet ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä. Sopimuksessa on kuitenkin määritelty poikkeukset, joiden nojalla tukitoimenpiteet voidaan hyväksyä.

Pääsääntöisesti tuen soveltuvuus sisämarkkinoille perustuu kulloinkin voimassa olevaan ryhmäpoikkeusasetukseen¹. Tällöin tukiohjelmaa ei tarvitse erikseen hyväksyttää komissiolla. Tuen myöntäminen edellyttää, että ryhmäpoikkeusasetuksessa säädettyjä tuen myöntämisen edellytyksiä ja tukimuotoa koskevia erityisiä edellytyksiä noudatetaan².

Tilanteissa, joissa ryhmäpoikkeusasetusta ei voida soveltaa, komissiolta on saatava etukäteishyväksyntä yksittäisen tuen soveltuvuudesta sisämarkkinoille. Tuki voidaan tällöin kuitenkin myöntää ehdollisena, kunnes komissio on hyväksynyt sen soveltuvaksi sisämarkkinoille.

Yksittäisen tuen myöntäminen edellyttää komission hyväksyntää kahdessa tilanteessa; 1) jos tuki ylittää ryhmäpoikkeusasetuksessa säädetyn kyseistä tukimuotoa koskevan ilmoituskynnysarvon³, tai 2) jos tuki ei kuulu ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan tai siinä säädetty tuen myöntämisen edellytykset tai tukimuotoa koskevat erityiset edellytykset eivät täyty⁴.

Komissio arvioisi yksittäisen tuen soveltuvuuden sisämarkkinoille soveltaen vuoden 2022 alusta voimaan tulevaa komission tiedonantoa ”Suuntaviivat valtiontuesta ilmaston- ja ympäristönsuojelulle sekä energia-alalle”.

Investointituen myöntämiseen ja maksamiseen liittyvän Euroopan unionin lainsäädännön noudattamisesta säädetään lisäksi valtioneuvoston asetuksissa. Sen mukaan valtioneuvoston asetus ei saa yhdessä muiden julkisten tukien kanssa ylittää EU:n tai Suomen lainsäädännössä säädettyä valtioneuvoston asetuksen tai

¹ Komission asetus (EU) N:o 651/2014, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2014, tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi perussopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti

² Tuen myöntämisessä on noudatettava ryhmäpoikkeusasetuksen yhteisiä säännöksiä koskevaa I lukua ja valvontaa koskevaa II lukua sekä ympäristönsuojeluun myönnettyä tukea koskevia III luvun 7 jakson säännöksistä joko 38 artiklaa (Investointituki energiatehokkuustoimenpiteisiin), 41 artiklaa (Investointituki uusiutuvista energialähteistä tuotetun energian käytön edistämiseen), 46 artiklaa (Investointituki energiatehokkaaseen kaukolämmitykseen ja -jäähdytykseen) tai 48 artiklaa (Investointituki energiainfrastruktuurille).

³ Ilmoituskynnysarvoista säädetään voimassa olevan ryhmäpoikkeusasetuksen 1 luvun 4 artiklassa. Energiainvestointihankkeen ilmoituskynnysarvo on pääsääntöisesti 15 miljoonaa euroa yritystä ja investointihanketta kohden asetuksessa erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (4 artikla s kohta). Energiainfrastruktuurihankkeiden osalta kyseinen ilmoituskynnysarvo on 50 miljoonaa euroa yritystä ja investointihanketta kohden. Jos tukea haetaan kaukolämmön tai kaukojäähdytyksen jakeluverkolle, kyseinen raja on kuitenkin 20 miljoonaa euroa yritystä ja investointihanketta kohden. Jos tukea myönnetään sellaiselle hankkeelle, johon kohdistuu useampi kuin yksi ilmoituskynnysarvo, sovelletaan alhaisinta ilmoituskynnysarvoa.

⁴ Esimerkiksi jos tuki kohdistuisi jakeluvoitelain soveltamisalaan kuuluvan uusiutuvan polttoaineen tuotannon tai käytön edistämiseen liittyvään investointiin, tulisi se voimassa olevan ryhmäpoikkeusasetuksen mukaan notifioida komissiolle.

muun julkisen tuen enimmäismäärää. Lisäksi valtionapuviranomainen voi päätöksellään määrätä valtionavustuksen maksamisen keskeytettäväksi, jos EU:n lainsäädännössä edellytetään maksamisen keskeyttämistä. Valtionapuviranomainen voi myös päätöksellään määrätä valtionavustuksen maksamisen lopetettavaksi sekä jo maksetun valtionavustuksen takaisin perittäväksi, jos EU:n lainsäädännössä sitä edellytetään.

2 Tuen hakija

Tukea voidaan myöntää yrityksille ja muille yhteisöille, kuten kunnille.

Tukea ei kuitenkaan myönnetä:

- 1) organisaatiolle, jonka toiminta rahoitetaan valtion talousarviosta;
- 2) valtion talousarviosta annetussa laissa (423/1988) tarkoitettuun taloushallinto-organisaatioon kuuluvalla virastolla, laitoksella tai muulla toimielimellä;
- 3) sellaiselle perustamishankkeen toteuttajalle, joka saa perustamishankkeeseen valtionosuutta;
- 4) asunto-osakeyhtiölle, asuinkiinteistölle tai maatilalle, taikka niiden yhteyteen toteutettavalle hankkeelle, lukuun ottamatta sellaista maatalan yhteydessä toteutettavaa hanketta, jossa tuotettava energia käytetään maatalouden tuotantotoiminnan ulkopuolella;
- 5) Euroopan unionin valtiontukisääntelyssä tarkoitettulle vaikeuksissa olevalle yritykselle (rajoitus perustuu voimassa olevaan ryhmäpoikkeusasetukseen);
- 6) yhteisölle, joka on joutunut ulosottoimenpiteen kohteeksi, selvitystilaan, konkurssiin tai yrityksen saneerausmenettelyyn. Tällaisella yrityksellä ei voida katsoa olevan edellytyksiä toteuttaa hanketta. Tukea ei myöskään myönnetä yhteisölle, joka ei ole noudattanut eräiden valtion tukea koskevien Euroopan unionin säännösten soveltamisesta annetun lain (300/2001) 1 §:ssä tarkoitettua tuen takaisinperintäpäätöstä.

3 Tuettavat hankkeet

Tukiohjelma perustuu Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan. Tukiohjelmaan kuuluu yhteensä neljä eri toimenpidettä. Vuonna 2023 järjestettävä kolmas hakukierros on kohdistettu seuraavaan Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman pilari 1:n mukaisiin investointeihin, joiden on valmistuttava viimeistään 30 kesäkuuta 2026:

- 1) Teollisuuden prosessien suora sähköistäminen ja vähähiilistäminen (P1C2I2)

Yleisedellytyksenä tuen saamiselle on hankkeen valmistuminen viimeistään 30 kesäkuuta 2026. Määräaika on sitova. Tukea voidaan myöntää ainoastaan hankkeille, jotka noudattavat ei merkittävää haittaa -periaatetta, ja jotka sijaitsevat Suomessa tai Suomen aluevesillä.

3.1 Teollisuuden prosessien suora sähköistäminen ja vähähiilistäminen (P1C2I2)

Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen (P1C2I2)⁵ liittyvän hankkeen tulee sopia seuraavaan kuvaukseen:

⁵ Tukitoimiala 024ter (024 b) (Energiatehokkuus ja esittelyhankkeet pk-yrityksissä tai suurissa yrityksissä ja tukitoimenpiteet energiaterähtökriteerin mukaisesti), jolla on 100 prosentin ilmastokerroin (elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta 12.2.2021 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/241 liitteen VI mukaisesti).

Hankkeilla edistetään suoraa sähköistämistä ja vähähiilisiä teollisuusprosesseja hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi teollisuudessa. Tuella rahoitetaan lämmönkulutusta ja prosesseja sähköistäviä hankkeita, joiden tavoitteena on energiatehokkuuden parantaminen. Tuella rahoitetaan myös teollisuuden lämpöpumpputeknologiaan ja hukkalämmön hyödyntämiseen liittyviä hankkeita sekä eri teknologioita yhdisteleviä niin sanottuja hybridiratkaisuja.

4 Tuen myöntämisen edellytykset

Tuen myöntämiselle on sekä kaikkia hankkeita koskevia yleisiä edellytyksiä, että vain tiettyjä hankemuotoja koskevia erityisiä edellytyksiä.

4.1 Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

Tukea voidaan myöntää ainoastaan hankkeelle tai hankkeen osalle, joka ei käynnistyisi ilman tukea.

Hanketta tai tuella rahoitettavaa rajattua osuutta hankkeesta ei saa aloittaa ennen tuen hakemista. Hankkeen aloittamiseksi katsotaan sellaisen sitovan investointipäätöksen tai päälaitetilauksen tekeminen, rakentamistyön aloittamista koskevan päätöksen tekeminen tai muu vastaava sitoumus, jonka jälkeen hankkeen peruuttaminen ei enää ilman merkittävää taloudellista menetystä ole mahdollista.

Tukea voidaan myöntää hankkeeseen sisältyvän uuden teknologian toteuttamiseen, energiatehokkuustoimenpiteelle tai muutoin rajatusti, jos kyseessä olevaa tuella rahoitettavaa rajattua osuutta hankkeesta ei ole käynnistetty edellä kuvatulla tavalla, vaikka hanke on muutoin käynnistetty.

Koska investoinneille on asetettu sitova määräaika valmistua viimeistään 30.6.2026, tuen hakijoilla saattaa olla tarve tehdä valmistelevia töitä, kuten maanrakennustöitä, jo ennen päätöstä tuen myöntämisestä. Tuen hakijat tekevät tällaiset valmistelevat toimet omalla riskillään. Hankkeen aloittamisen hakemuksen jättämisen jälkeen katsotaan kuitenkin täyttävän EU:n valtioneuvoston päätöksen mukaiset käynnistävän vaikutuksen periaatteet.

Tuen myöntämisen edellytyksenä on, että tuen saaja rahoittaa hankkeesta vähintään 25 prosenttia sellaisella rahoituksella, johon ei liity julkista tukea⁶.

4.2 Ei merkittävää haittaa –periaatteen mukaisuuden osoittaminen

Jokaisen Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaisesta tukiohjelmasta rahoitettavan hankkeen on oltava ei merkittävää haittaa -periaatteen mukainen. Suunnitelma on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa.

Tuen hakijan on osoitettava noudattavansa asetuksen (EU) 2020/852 17 artiklassa tarkoitettua ei merkittävää haittaa -periaatetta. Kyseisen periaatteen noudattaminen on edellytys hankkeen tukikelpoisuudelle. Tuen hakijalta voidaan edellyttää kolmannen osapuolen arviota periaatteen täyttymisestä hankkeessa.

Hankkeen ei merkittävää haittaa -periaatteen mukaisuus tulee osoittaa kolmella tavalla:

- 1) Hankkeen on täytettävä ei merkittävää haittaa -periaatteen teknisen ohjeistuksen 2021/C 58/01 mukaiset valinta- ja kelpoisuusehdot. Hakijan tulee laatia kaksipuolainen arviointi kuuden ympäristötavoitteen osalta.

⁶ Tätä edellytystä ei sovelleta kunnan tai sen pääosin omistaman yhteisön hankkeeseen siltä osin kuin kyse on kunnan myöntämästä rahoituksesta.

- 2) Hanke ei saa olla poissulkemislueuvelon mukainen hanke.
- 3) Hanke tulee toteuttaa kansallisen ja EU:n ympäristölainsäädännön mukaisesti.

Kaksivaiheinen arvio on tehtävissä Business Finlandin sähköisessä asiointipalvelussa. Lisätietoja erityisesti poissulkemislueuvelon mukaisuudesta sekä kansallisen ja EU:n ympäristölainsäädännön mukaisuudesta voi antaa myös RRF-tukihakemuslomakkeessa, joka toimitetaan asiointipalveluun liitteenä.

Kaksivaiheinen arvio teknisen ohjeistuksen mukaisesti

Tuen hakijan on esitettävä arvio ympäristövaikutuksen merkittävydestä, ja jos ympäristövaikutus on merkittävä, yksityiskohtainen arvio siitä, aiheuttaako hanke merkittävää haittaa. Hanke ei saa aiheuttaa merkittävää haittaa millekään kuudesta ympäristötavoitteesta.

Hanke aiheuttaa merkittävää haittaa

- 1) ilmastonmuutoksen hillinnälle,
 - jos kyseinen toiminta aiheuttaa merkittäviä kasvihuonekaasupäästöjä;
- 2) ilmastonmuutokseen sopeutumiselle,
 - jos kyseinen toiminta lisää nykyisen ilmaston ja odotettavissa olevan tulevan ilmaston haitallista vaikutusta kyseiseen toimintaan tai ihmisiin, luontoon tai omaisuuteen;
- 3) vesivarojen ja merten luonnonvarojen kestäväälle käytölle ja suojelulle, jos kyseinen toiminta heikentää
 - vesimuodostumien hyvää tilaa tai hyvää ekologista potentiaalia, mukaan lukien pintavedet ja pohjavedet; tai
 - merivesien osalta ympäristön hyvää tilaa;
- 4) kiertotaloudelle, mukaan lukien jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys, jos
 - kyseinen toiminta aiheuttaa huomattavaa tehottomuutta materiaalien käytössä tai luonnonvarojen kuten uusiutumattomien energialähteiden, raaka-aineiden, veden ja maan suorassa tai epäsuorassa käytössä tuotteiden elinkaaren yhdessä tai useammassa vaiheessa, myös tuotteiden kestävyuden, korjattavuuden, päivitettävyyden, uudelleenikäytettävyyden tai kierrätettävyyden osalta;
 - kyseinen toiminta lisää merkittävästi jätteen syntymistä, polttamista tai hävittämistä, lukuun ottamatta kierrätykseen kelpaamattoman vaarallisen jätteen polttamista; tai
 - jätteen pitkäaikainen loppusijoitus voi aiheuttaa merkittävää ja pitkäaikaista haittaa ympäristölle;
- 5) ympäristön pilaantumisen ehkäisemiselle ja vähentämiselle,
 - jos toiminta lisää merkittävästi ilmaan, veteen tai maaperään kohdistuvia epäpuhtauspäästöjä verrattuna tilanteeseen ennen toiminnan aloittamista; tai
- 6) biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojelulle ja ennallistamiselle, jos kyseinen toiminta
 - merkittävästi heikentää ekosysteemien hyvää tilaa ja sietokykyä; tai
 - heikentää luontotyyppien ja lajien suojelutilannetta, mukaan lukien unionin edun kannalta merkittävät luontotyypit ja lajit.

Esimerkkejä arvioinnista löytyy komission teknisistä ohjeista⁷ liitteestä IV sekä Suomen kestävän kasvun ohjelman osana valmistellusta arviosta liitteessä 3, sivuilla 430-435 ja 438-442:

- [Tekniset ohjeet ”ei merkittävää haittaa” –periaatteen soveltamiseksi elpymis- ja palautumistukivälinettä koskevan asetuksen mukaisesti \(2021/C 58/01\)](#)
- [Suomen kestävän kasvun ohjelma: Elpymis- ja palautumissuunnitelma](#)

Hakemukseen tulee merkitä kohtaan 7 kuuluuko hanke päästökauppalaan (311/2011) soveltamisalan piiriin.

Poissulkemisuettelon mukaisuus

Hanke ei saa sisältää poissulkemisuettelon mukaisia toimintoja. Hakijan tulee antaa riittävät tiedot, joiden avulla voidaan varmistua, ettei hanke ole poissulkemisuettelon mukainen hanke.

Alla on esitetty Euroopan unionin neuvoston täytäntöönpanopäätöksen⁸ liitteeseen perustuvan poissulkemisuettelon sisältö. Suomen kestävän kasvun ohjelman tavoitteet, toimenpiteiden kuvaukset ja ei merkittävää haittaa -periaatteen mukaisuuden arvio ohjelman liitteessä 3 rajaavat hanketyyppejä osittain tiukemmin kuin alla kuvattu poissulkemisuettelon sisältö.

Poissulkemisuettelon mukaan tukea ei voida myöntää:

- 1) fossiilisiin polttoaineisiin liittyviin toimintoihin, mukaan lukien tuotantoketjun loppupään käyttö.
 - a. Poikkeuksena tukea voidaan kuitenkin myöntää sellaiselle maakaasua käyttävälle toiminnolle, joka koskee sähkön tai lämmön tuotantoa tai siihen liittyvään maakaasun siirto- ja jakeluinfrastruktuuriin liittyvään toimintoon. Tuen myöntäminen edellyttää kuitenkin tällöin myös sitä, että kyseiset toiminnot täyttävät komission teknisten ohjeiden liitteessä III esitetyt erityisehdot.
- 2) Euroopan unionin päästökauppajärjestelmän mukaisiin toimintoihin, joiden ennakoitua kasvihuonekaasupäästöt eivät alita asiaankuuluvia vertailuarvoja. Päästökauppajärjestelmän soveltamisalaan kuuluville toiminnoille laaditut vertailuarvot päästöoikeuksien jakamiseksi maksutta määräytyvät [komission täytäntöönpanoasetuksen \(EU\) 2021/447](#) mukaisesti.
 - a. Poikkeuksena tukea voitaisiin myöntää toiminnolle, jolla saavutettavat ennakoitua kasvihuonekaasupäästöt eivät merkittävästi alita asianomaisia vertailuarvoja, jos tuen hakija antaisi hyväksyttävän selvityksen syistä, joiden vuoksi tämä ei ole mahdollista. Tuen hakijalta voidaan edellyttää kolmannen osapuolen arviota edellä mainitusta.

Tukea ei voida myöntää hankkeisiin, joissa ennakoitua päästöt ylittävät asiaankuuluvat vertailuarvot.
- 3) kaatopaikkoihin, jätteenpolttolaitoksiin ja mekaanisiin biologisiin käsittelylaitoksiin liittyviin toimintoihin.
 - a. Poikkeuksena tukea voidaan myöntää yksinomaan kierrätettäväksi kelpaamatonta vaarallista jätettä käsitteleviin jätteenpolttolaitoksiin liittyviin toimintoihin ja olemassa oleviin jätteenpolttolaitoksiin liittyviin toimintoihin. Kyseisten toimintojen

⁷ Komission tiedonanto (2021/C 58/01)

⁸ Täytäntöönpanopäätöksellä on hyväksytty Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma.

tarkoituksena tulee olla energiatehokkuuden lisääminen, jätekaasujen talteenotto varastointia tai käyttöä varten, taikka materiaalien talteenotto jätteenpolttolaitoksen tuhkasta.

Tukea voidaan lisäksi myöntää toimintoihin olemassa olevissa mekaanisissa biologisissa käsittelylaitoksissa, jos kyseisillä toiminnoilla lisätään laitoksen energiatehokkuutta tai asennetaan jälkikäteen kierrätysjärjestelmä eroteltujen jätteiden kierrätykseen biojätteen kompostoimiseksi tai anaerobiseksi mädätykseksi.

Tuen myöntäminen edellyttää tällöin lisäksi, että kyseiset toiminnot eivät lisää laitoksen jätteenkäsittelykapasiteettia tai pidennä sen käyttöikää. Tuenhakijan on osoitettava kappaleessa mainittujen poikkeuksellisten edellytysten täyttyminen laitostasolla. Tuen hakijalta voidaan edellyttää kolmannen osapuolen arviota edellytysten täyttymisestä.

- 4) toimintaan, jossa jätteen pitkäaikainen loppusijoitus voi aiheuttaa haittaa ympäristölle.

Ympäristölainsäädännön mukaisuus

Hakijan tulee vakuuttaa, että hanke on EU:n ja kansallisen ympäristölainsäädännön mukainen. Tuen hakijalta voidaan edellyttää tietoja ympäristövaikutuksiin liittyvistä luvista ja näiden käsittelytilanteesta.

4.3 Tuen myöntämisen erityiset edellytykset

Tuen myöntämiselle tietyille investoinneille on asetettu lisäedellytyksiä:

Tukea ei voida myöntää sellaiselle energiatehokkuustoimenpiteelle, jonka tarkoituksena on ainoastaan varmistaa, että tuen saaja noudattaa jo hyväksytyjä Euroopan unionin normeja, vaikka ne eivät olisi vielä voimassa.

RRF-asetuksen liitteen 6 perusteella toimenpiteeseen P1C2I2 liittyvissä hankkeissa tulee huomioida seuraava:

Teollisuuden sähköistämistä koskevassa hankkeessa tuen myöntämisen edellytyksenä on, että hankkeessa saavutetaan keskimäärin vähintään 30 prosentin vähennys suorissa ja epäsuorissa kasvihuonekaasupäästöissä verrattuna aikaisempiin päästöihin.⁹

5 Tuen enimmäismäärä

Tuen myöntäminen ja yksittäisen myönnettävän tuen tuki-intensiteetti perustuvat aina tapauskohtaiseen harkintaan ja arviointiin vähimmäistukitarpeesta hankkeen käynnistämiseksi.

Tuen osuus hyväksyttävistä kustannuksista voi olla:

- teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liittyvässä energiainvestointihankkeessa (P1C2I2) enintään 45 %

⁹ RRF-asetuksen liite VI, tukitoimialan 024 b alaviite 3

- Jos kyse on energiatehokkuustoimenpiteestä, tuen osuus hyväksyttävistä kustannuksista on kuitenkin enintään 30 %

6 Hyväksyttävät kustannukset

Yksittäisessä tuen myöntämistä koskevassa päätöksessä ratkaistaan aina tapauskohtaisesti, miltä osin kustannukset hyväksytään. Harkintavaltaa ohjaavat hallintolaista ilmenevät yleiset hallinto-oi-keudelliset periaatteet.

6.1 Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liit-tyvän hankkeen hyväksyttävät kustannukset

Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liittyvässä hank-keessa voidaan hyväksyä seuraavat määrältään kohtuulliset kustannukset:

- 1) koneiden ja laitteiden hankinnasta ja asennuksesta aiheutuvat kustannukset;
- 2) rakennusten kustannukset;
- 3) rakennusteknisistä töistä, rakennustöiden valvonnasta, verkonhaltijan veloittamasta sähkön tai vähähiilisen kaasun tuotantoon kohdistuvasta liittymismaksusta ja rakennettavan kauko-lämpölaitoksen kaukolämpöverkkoon liittämiseksi tarvittavan runkoputken rakentamisesta aiheutuvat kustannukset;
- 4) välittömästi investointiin liittyvien maa-alueiden hankinnasta aiheutuvat kustannukset siltä osin kuin ne eivät ylitä kymmentä prosenttia hankkeen hyväksyttävistä kokonaiskustannuk-sista sekä raivaus- ja maanrakennustöistä aiheutuvat kustannukset;
- 5) valmistelu- ja suunnittelukustannukset siltä osin kuin ne eivät ylitä 20:tä prosenttia hank-keen hyväksyttävistä kustannuksista;
- 6) investoinnin kohteena olleen omaisuuden käyttöönotosta ja käyttöönoton edellyttämästä käyttöhenkilökunnan koulutuksesta aiheutuvat kustannukset;
- 7) investoinnin seurannasta aiheutuvat kustannukset enintään vuoden ajalta investoinnin koh-teena olleen omaisuuden käyttöönotosta, jos se on perusteltua hankkeeseen liittyvien erityis-piirteiden vuoksi tai muusta erityisestä syystä.

Teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen liittyvän hankkeen **hyväksyttäviä kustannuksia eivät ole** tuen saajan maksamat palkat, yleiskustannukset, edustusme-not, korot ja muut rahoituskustannukset, muut kuin 3 kohdassa tarkoitetut liittymismaksut, valtion maksuperustelakiin (150/1992) perustuvat maksut (esim. ympäristöluvasta perittävä maksu), kus-tannusvaraukset, tuen saajan matkakustannukset eivätkä tuen saajan osana tavaroiden tai palvelujen hankintahintaa maksamat arvonlisäverot, vaikka ne liittyisivät välillisesti tai välittömästi kohdissa 1-7 tarkoitettuihin hyväksyttäviin kustannuksiin. Arvonlisäveron osuus voidaan kuitenkin tietyin edellytyksin hyväksyä kustannukseksi. Kustannukset voidaan hyväksyä arvonlisäverot sisältävien hankintahintojen mukaisina, jos rahoituksen saaja ei ole arvonlisäverovelvollinen. Lisäksi kustan-nukset voidaan hyväksyä arvonlisäverot sisältävien hankintahintojen mukaisina myös, jos ne liitty-vät arvonlisäverottomaan toimintaan ja tavaroiden tai palvelujen hankintaan sisältyvä arvonlisävero jää tuen saajan lopulliseksi kustannukseksi.

Tukiohjelman ensisijaisena tarkoituksena on tukea investointeja ja siten tuki kohdistetaan ensi sijassa investointikustannuksiin eli koneisiin ja laitteisiin sekä rakennuksiin. Tukimäärää harkittaessa voidaan kuitenkin ottaa huomioon investoinnin vaatimat kustannukset kokonaisuudessaan.

Energiainvestointihankkeen rahoittaminen leasingilla tai osamaksulla taikka toteuttaminen energiatehokkuutta koskevan sopimuksen avulla

Jos hankittava käyttöomaisuus hankitaan leasingilla, osamaksulla tai vastaavalla tavalla taikka hanke toteutetaan energiatehokkuutta koskevan sopimuksen¹⁰ avulla, menoina voidaan hyväksyä enintään hankinnan ostohintaa vastaavat kustannukset, mutta ei hallinto-, rahoitus-, vakuutus-, korjaus-, huolto- eikä muita vastaavia kustannuksia.

6.2 Hankinnat tuen saajaan etuyhteydessä olevalta taholta

Tuen saajaan etuyhteydessä olevalta taholta tehtyjen hankintojen kustannukset voidaan hyväksyä vain siltä osin kuin tuen saaja osoittaa kustannusten vastaavan omakustannehintaa. Liiketoimen osapuolet ovat etuyhteydessä toisiinsa, jos toinen pystyy käyttämään toiseen nähden määräysvaltaa tai huomattavaa vaikutusvaltaa sen taloutta ja liiketoimintaa koskevassa päätöksenteossa taikka kolmannella osapuolella on yksin tai yhdessä lähipiirinsä kanssa määräysvalta liiketoimen molemmissa osapuolissa.

7 Tuen hakeminen ja aikataulu

Kolmannen hakukierroksen osalta hakemus on toimitettava **viimeistään 13.11.2023**.

Tukea haetaan Business Finlandin sähköisen järjestelmän kautta. Rahoitushakemus jätetään Business Finlandin [asiointipalveluun](#).

Rahoitusta haetaan **energiatuki**-hakemuksella (Energiatuki – investointihanke). Hakemuksen kohdassa RRF – Suomen kestävä kasvun ohjelma valitaan hakutunnus **RRF – Energiainvestointituki**. Hakemukseen liitetään erillinen RRF-tukihakemuslomake sekä tukihakemuslomakkeessa ja ohjeissa mainitut liitteet.

Hakemuslomake ja sen liitteet toimitetaan suomeksi tai ruotsiksi. Muuta kuin ohjeissa pyydettyä aineistoa ei tule toimittaa.

Tukipäätösten käsittelyaikataulu riippuu hakemusten määrästä ja käsittelytarpeesta.

7.1 Hakemuksessa vaadittavat tiedot

Tuen hakijan on esitettävä asian arvioimiseksi ja ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot.

¹⁰ Energiatehokkuutta koskevalla sopimuksella tarkoitetaan edunsaajan ja energian tuotannon tai käytön tehostamista edistävän toimenpiteen toteuttajan välistä sopimusta, jossa edunsaaja maksaa toimenpiteen toteuttajalle korvauksen sovitun energiansäästötaavoitteen mukaisesti.

Tukihakemuksesta ja sen liitteistä tulee ilmetä ainakin seuraavat tiedot:

- 1) hakijan virallinen nimi, osoite, sähköpostiosoite, yritys- ja yhteisötunnus sekä yrityksen koko;
- 2) hankkeen ensisijainen kohde¹¹;
- 3) kuvaus hankkeesta ja sen toteuttamissuunnitelma ja -aikataulu¹²;
- 4) arvio hankkeen energiataloudellisista vaikutuksista, kasvihuonekaasupäästövaikutuksista ja muista merkityksellisistä ympäristövaikutuksista sekä työllisyysvaikutuksista ja muista vaikutuksista;
- 5) hankkeen eritelty kustannusarvio;
- 6) hankkeen rahoitussuunnitelma;
- 7) vähimmäistukimäärä, joka arvioidaan tarvittavan hankkeen käynnistämiseen, ja tätä koskevat perustelut;
- 8) hankkeen kannattavuuslaskelma ilman tukea ja tuki mukaan laskien¹³;
- 9) selvitys hankkeeseen haetuista ja myönnettyistä muista julkisista tuista mukaan lukien Euroopan unionin myöntämät tuet;
- 10) selvitys siitä, että ei merkittävää haittaa -periaate toteutuu hankkeessa¹⁴. Tuen hakijalta voidaan edellyttää kolmannen osapuolen arviota periaatteen täyttymisestä hankkeessa.

Jos kyseessä on uutta teknologiaa hyödyntävä hanke, tulee hakemuksessa ja sen liitteissä selvittää teknologian uutuusarvo ja riskit sekä siihen liittyvät hyödyntämismahdollisuudet ja siitä aiheutuvat lisäkustannukset vastaavaa tavanomaista teknologiaa hyödyntävään hankkeeseen verrattuna. Uudella teknologialla tarkoitetaan sellaisia uudenlaisia ratkaisuja, joita ei ole Suomessa laajasti kokeiltu. Tyypillisesti kyse on ensimmäisestä tai ensimmäisistä demonstraatiolaitoksista. Uuden teknologian hankkeista voidaan liittää kolmannen osapuolen arvio teknologian uutuusarvosta.

Päästökauppajärjestelmään kuuluviin laitoksiin kohdistuvat vaatimukset

Päästökauppajärjestelmään kuuluvien laitosten osalta hakemuksessa ja sen liitteissä tulee antaa seuraavat tiedot

- 1) Laitostunnus EU:n komission riippumattomassa tapahtumalokissa (EUTL) perustuen [komission asetuksen \(EU\) 389/2013](#) artiklaan 5.
- 2) Arvioitu kasvihuonekaasupäästöjen määrä tuoteyksikköä kohti suhteessa vertailuarvoihin rahoitettavan investoinnin käyttöönoton jälkeen.

Mikäli laitostunnusta ei tukea haettaessa vielä ole, tulee hakijan antaa tiedot suunnitelmasta hankkia tunnus.

Hakemuksessa tulee kuvata laskennan tapa ja perusteet koskien arvioitua kasvihuonekaasupäästöjen määrää tuoteyksikköä kohden. Laskentatavan tulee olla johdonmukainen maksutta jaettava päästöoikeuksia koskevan tarkkailumenetelmäsuunnitelman (MMP) kanssa. Laskentatapa perustuu päästökaupan piiriin kuuluvan prosessin tuottamien päästöjen laskentaan. Laskentaan liittyviä ohjeita on saatavissa [energiaviraston internetsivustolta](#) ja [komission delegoidusta ase-](#)

¹¹ ks. kohta Tuettavat hankkeet

¹² Hankekuvauksessa tulisi olla tieto esimerkiksi uusiutuvan energian tuotantokapasiteetista ja teollisuuden energiaproessin sähköistämistä koskevien hankkeiden osalta muun muassa tieto primäärienergian säästöstä.

¹³ Kannattavuuslaskelmasta tulee käydä ilmi alkuperätakuuseen ja päästökauppaan liittyvät tulot.

¹⁴ ks. kohta Ei merkittävää haittaa –periaatteen mukaisuuden osoittaminen

[tuksesta \(EU\) 2019/331](#) koskien päästöoikeuksien yhdenmukaistettua maksutta tapahtuvaa jakoa koskevien unionin laajuisten siirtymäsäännösten määrittämisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/87/EY 10 a artiklan mukaisesti.

8 Hakemusten käsittely ja tuen myöntäminen

Työ- ja elinkeinoministeriö päättää tuen myöntämisestä energiainfrastruktuurihankkeille sekä niille teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen tai vähähiilistämiseen kohdistuville hankkeille, joiden hyväksyttävät kustannukset ylittävät 5 000 000 euroa. Innovaatorahoituskeskus Business Finland päättää tuen myöntämisestä niille teollisuuden energiaprosessien suoraan sähköistämiseen kohdistuville hankkeille, joiden hyväksyttävät kustannukset ovat alle 5 000 000 euroa.

Tuen myöntäminen perustuu investointityyppikohtaisesti tehtävään hakemusten vertailuun. Kokonaisharkinnassa arvioidaan investointien vaikuttavuus Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Erityisesti vertailussa tarkastellaan hankkeiden energia- ja päästövaikutuksia, kustannustehokkuutta, toteutettavuutta, hankkeisiin sisältyvän teknologian uutuusarvoa, teknologian tai hankkeen monistettavuutta sekä hankkeiden muita vaikutuksia.

Alkuperätakuiden markkina-arvo otetaan hallinnollisesti huomioon tuen tasossa.

9 Tukipäätöksen muuttaminen

Tuen myöntäjä voi tuen saajan hakemuksesta erityisestä syystä muuttaa tukipäätöksessä määriteltyä tuen käyttötarkoitusta tai ehtoja. Tukipäätöstä ei ole mahdollista muuttaa muiden kuin edellä mainittujen kohtien osalta.

10 Tuen maksatuksen hakeminen ja maksaminen

10.1 Maksatushakemus ja siihen sisällytettävät tiedot ja selvitykset

Tuki maksetaan hakemuksesta (maksatushakemus) jälkikäteen hankkeen edistymisen ja toteutuneiden, maksettujen kustannusten perusteella. Hankkeeseen myönnetyn tuen voi hakea maksuun yhdessä tai useammassa erässä.

Tuen saajan on jokaisen maksatushakemuksen yhteydessä esittävä lausunto hankkeen edistymisestä sekä luotettava selvitys hankkeen siihen mennessä toteutuneista ja maksetuista kustannuksista.

Tuen ensimmäisen erän maksatushakemuksessa tai haettaessa tuki maksuun yhdessä erässä tulee lisäksi esittää selvitys hankkeen kokonaisrahoituksesta.

Hakemus viimeisen maksuerän maksamiseksi ja sen liitteenä lopputilitys tulee toimittaa tuen myöntäjälle neljän kuukauden kuluessa siitä, kun hankkeen tulee tukipäätöksen mukaan olla saatettu päätökseen. Viimeisen erän maksatushakemuksessa tulee antaa selvitys koko hankkeen toteutuneista kustannuksista. Erityisestä syystä tuen myöntäjä voi myöntää jatkoaikaa viimeisen erän maksatushakemuksen toimittamista varten, jos tätä koskeva hakemus toimitetaan ennen määräajan päättymistä.

Tilintarkastajan on viimeisen erän maksatushakemuksen yhteydessä annettava tilintarkastajan raportti havainnoistaan, jotka koskevat hankkeelle tilitettyjä kustannuksia koko projektin kestoajalta¹⁵.

Rahoitettavien hankkeiden raportointivelvoitteita voidaan myöhemmin tarkentaa.

10.2 Tuen maksaminen

Investointihankkeeseen myönnetyn tuen ensimmäinen maksuerä voidaan maksaa, kun tuen saaja on tehnyt sitovan päälaitetilauksen ja aloittanut rakentamisen sekä kustannuksista vähintään 20 % on maksettu. Tuen saajalla on siten harkintavaltaa sen suhteen, miten myönnetty tuki jaetaan erillisiin maksatuseriin.

Tuen viimeinen erä voidaan maksaa, kun hanke on valmistunut ja tuen kohteena oleva omaisuus on vakuutettu vahingon varalta sekä viimeisen erän maksatushakemus ja lopputilitys hyväksytty. Viimeisen maksuerän tulee kuitenkin olla vähintään 20 % myönnetystä tuesta. Viimeistä maksuerää koskevassa maksatuspäätöksessä vahvistetaan tuen lopullinen määrä. Jos toteutuneet hyväksyttävät kustannukset ovat pienemmät kuin niiden tukipäätöksessä hyväksytty määrä on, lopullisen tuen suuruus on tukiprosentin mukainen osuus toteutuneista hyväksyttävistä kustannuksista.

Tuen maksatus keskeytetään, jos tuen saaja ei ole noudattanut komission aikaisempaa päätöstä sääntöjenvastaisen valtiontuen takaisinperinnästä.

11 Tuensaajan velvollisuudet

Velvollisuus noudattaa ei merkittävää haittaa -periaatetta

Tuen saajalla on velvollisuus noudattaa ei merkittävää haittaa –periaatetta hankkeen valmistelun ja toiminnan ajan.

Omaisuuksien käyttö- ja luovutusrajoitusehdot

Tuen kohteena ollutta omaisuutta tulee käyttää tukipäätöksessä määrättyyn tarkoitukseen viiden vuoden ajan tukipäätöksessä määrätystä ajankohdasta eikä omaisuutta saa kyseisenä aikana luovuttaa toiselle eikä siirtää toisen omistukseen tai hallintaan. Omistusoikeuden saa kuitenkin siirtää määräaikaaisesti rahoitusyhtiölle tai vastaavalle, jos omaisuuden käyttö- ja hallintaoikeus säilyvät tuen saajalla.

Erityisestä syystä tuen myöntäjä voi hakemuksesta myöntää poikkeuksen edellä mainituista käyttö- ja luovutusrajoituksista.

Tuen saajan selvitys- ja ilmoitusvelvollisuus

Tuen saajan on viimeistään 30.6.2026 toimitettava tukiviranomaiselle ilmoitus hankkeen valmistumisesta¹⁶. Tukiviranomainen ohjeistaa tuen saajia ilmoituksen sisällöstä.

Tuen saajan on toimitettava kahden vuoden kuluessa viimeisen tukierän maksamisesta tuen myöntäjälle selvitys hankkeen energiataloudellisista vaikutuksista, kasvihuonekaasupäästövaikutuksista ja

¹⁵ Jos ostolaskujen lukumäärä hankkeessa on enintään viisi, tuen myöntäjä voi hyväksyä vaihtoehtona tilintarkastajan raportille, että hakija liittää tilitykseen kopion ostolaskuista ja maksutositteet, joista ilmenee, että laskut on maksettu.

¹⁶ Ilmoitusta ei tarvitse toimittaa, jos tuen saaja on toimittanut hakemuksen viimeisen maksuerän maksamiseksi ennen 30.6.2026.

muista merkityksellisistä ympäristövaikutuksista sekä työllisyysvaikutuksista ja muista vaikutuksista.

Tuen saajan on ilmoitettava tuen myöntäjälle käyttö- tai luovutusrajoituksen noudattamiseen tai omaisuuden käyttöön tukipäätöksessä määrättyyn tarkoitukseen vaikuttavasta olosuhteiden muutoksesta välittömästi tapahtuman jälkeen, kuitenkin viimeistään kahden kuukauden kuluttua.

- Tuen myöntäjä voi erityisestä syystä tuen saajan hakemuksesta¹⁷ antaa ennakkotiedon siitä, edellyttääkö olosuhteiden muutos valtionavustuslaissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin ryhtymistä ja onko käyttö- ja luovutusrajoituksista mahdollista myöntää poikkeus.

Kirjanpitovelvollisuus

Tuen saajan tulee pitää hankkeesta projektikirjanpitoa osana kirjanpitolain mukaista kirjanpitoaan erillisellä kustannuspaikalla tai tilillä taikka muulla tavalla siten, että tuen käytön valvonta on vaikeudetta mahdollista.

Kirjanpito- ja muun aineiston säilyttäminen

Tuen saajan on säilytettävä kaikki hankkeeseen liittyvä kirjanpitoaineisto ja muu aineisto ainakin vuoden 2032 loppuun saakka, jotta tuen käytön valvonta on mahdollista.

¹⁷ Ennakkotietoa koskevassa hakemuksessa tulee esittää asian arvioimiseksi ja ratkaisemiseksi tarvittava selvitys, ja sitä voi hakea aikaisintaan kolme kuukautta ennen kuin olosuhteiden muutos on tarkoitus toteuttaa.